

חוברת

דף השבוע

מסכת כתובות חוברת

דף סא'

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

עומק הדף

דף סא

תוכן

- א. אם יכול הבעל לכופף את אשתו לטרוח בשביל אורחים
- ב. ביאור דברי רש"י שאין כופין על הצעת המטה וכדומה
- ג. היאך אכל מר זוטרא בשר חזיר, הא אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים
- ד. גדר מצות עונה

א) אם יכול הבעל לכופף את אשתו לטרוח בשביל אורחים

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' מקשה על הדין המובא במשנה (נט:), שאם האשה מכנסת ב' שפחות אינה צריכה לבשל ולהניק בנה, אך עדיין צריכה להציע המטה ולעשות בצמר, ומקשה הגמ', אמאי צריכה לעשות מלאכות אלו, הא הכניסה ב' שפחות לעשות את כל מה שמוטל עליה. ומתרצת הגמ', שהבעל יכול לטעון, 'קמי אורחי ופרחי מאן טרח'. וביאר רש"י, 'שבמקום שיש בני בית רבים, נוהגים להתארח עוברי דרך'.
- ב. **קושיית הריטב"א**: הריטב"א (ד"ה משום) הקשה, מדוע מוטל על האשה לטרוח בשביל צרכי אורחי ופרחי. ומכח קושיא זו כתב הריטב"א, 'מהכא שמעינן [שכל אשה] חייבת לטרוח לפני כל בני הבית הסמוכין עליו'. והיינו, שדבר זה נכלל בחובת האשה לבעלה, להכין את הצרכים של כל מי שסומך על שלחן הבעל, שכיון שצרכיהם מוטלים על הבעל, ממילא מוטל על אשתו להכין צרכיהם.
- ג. **מחלוקת הראשונים**: אולם מצינו בדין זה מחלוקת הראשונים. הר"ן (סא: ד"ה אין כופין) כתב כדעת הריטב"א, וכן נקטו התוס' (נט: ד"ה ארבע). אולם המשל"מ (הל' אישות פכ"א ה"ג ד"ה ולענין) הביא, שבשיטמ"ק (נט: מובא בשם תלמידי רבינו יונה, שאין האשה חייבת לטרוח עבור שאר אנשים שבאו להתארח בביתה.
- ד. **תירוץ המשנה למלך**: נמצא, שלדעת ר' יונה אכתי צ"ע קושיית הריטב"א, מדוע מוטלת על האשה להכין צרכי אורחי ופרחי. ובמשל"מ (שם) תירץ, שבאמת אין האשה חייבת בצרכי אורחי ופרחי, אלא שהשפחות הן משועבדין על כך, משום שאע"פ שהן שייכין להאשה, מ"מ דינן כשאר נכסי האשה, שהבעל זוכה בהן עכ"פ לגבי פירותיהן כמו נכסי מלוג.
- ה. **בזמנינו**: הג"ר יצחק זילברשטיין בספרו חשוקי חמד (סא). כתב, שדין המשנה נוהג רק בזמן חז"ל, אבל לא בזמנינו, וביאר טעמו, שכהיום אין הרגילות שעוברים ושבים מתארחים דוקא במקומות שיש שם הרבה בני בית, ואדרבה, באופן כזה קשה ביותר להכניס אורחים, ועוד שהרבה נשים אצלנו מקפידות מאד על הנקיון. ולכן מסיק, שבזמנינו לכו"ע א"א לבעל לכופף את אשתו לטרוח בשביל אורחים.

ב) ביאור דברי רש"י שאין כופין על הצעת המטה וכדומה

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' מביאה בשם ר' יצחק בר חנניא אמר ר' הונא, שאע"פ שמפורש במשנה (נט:), שאם האשה מכנסת ד' שפחות אינה צריכה לעשות שום מלאכה, אלא 'יושבת בקתדרא', מ"מ עדיין מוטל עליה לעשות ג' מלאכות: א. מזיגת הכוס. ב. הצעת המטה. ג. רחיצת פניו ידיו ורגליו. וטעם הדבר מובאר ברש"י (ד"ה חוץ), משום שדברים אלו הם מלאכות של קירוב וחיבה.
- ב. **קושיית רש"י**: רש"י (ד"ה אבל) הקשה על הדין דהצעת המטה, שמבואר להדיא במשנה שאם הכניסה ד' שפחות אינה חייבת במלאכה זו. ותירץ, שיש ב' מיני הצעת המטה: א. הצעה שיש בה טירחה, וזוהי המלאכה המובא במשנה. ב. הצעה שאין בה טירחה, וזוהי המלאכה המובא בגמ'. והוסיף רש"י, 'ובכפנייה, הני לא כפי לה, אלא חכמים השיאוה עצה טובה'. וכוונתו צ"ב, מה רצה להוסיף בזה.
- ג. **ביאור הפני יהושע**: הפני יהושע (לרש"י שם) ביאר הכוונה, שרש"י רצה לתרץ קושייתו בב' דרכים: א. שיש ב' מיני הצעת המטה, והמשנה מיירי במלאכת אחרת ממה שהגמ' מיירי בה, וכנ"ל. ב. המשנה מיירי לגבי חיובים גמורים המוטלות על האשה, אך ההצעה המובא בגמ' אינה חיוב גמור, אלא עצה טובה בעלמא היא. [ועי' במהרש"א שכתב לפרש כוונת רש"י, 'כעין שני תירוצין הן, וכתב הפני"י, שכוונתו כנ"ל].
- ד. **ביאור המשנה למלך**: המשנה למלך (הל' אישות פכ"א ה"ד ד"ה וראיתי) צידד לפרש כוונת רש"י באופן אחר, דרש"י בא לתרץ קושיא שניה, והיא, היאך אפשר לומר שאפילו אם הכנסה ד' שפחות עדיין חייבת באיזו מלאכות, הרי מפורש במשנה שבכה"ג 'יושבת בקתדרא', דמשמע שאינה חייבת בכלום. ועל זה תירץ רש"י, שהמשנה מיירי לגבי חיובים גמורים, אבל עדיין ראוי לה לעשות מלאכות של חיבה.
- ה. **ליתר עיון**: דעת החולקים על רש"י, עי' בבית שמואל (אהע"ז סי' פ ס"ק ז), שמדברי התוס' (סג. ד"ה ר"ה) מבואר שנקטו שיש חיוב גמור על האשה לעשות המלאכות של חיבה המובאות בגמ', ויש לכופה על כך, ודלא כרש"י. ועי' בריטב"א (נט:), שהביא כן בשם הירושלמי. ועי' במלואי חותם על האבני מילואים (סי' עב ס"ק י) שהעיר, שלכאו' מבואר להדיא בגמ' נדרים (פא:), שכופין על הצעת המטה.

ג) היאך אבל מר זוטרא בשר חזיר, הא אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה מעשה עם ר' אשי ומר זוטרא, שהיו יושבים אצל ביתו של אזגור מלך פרס, ושר המלך עבר לפנייהם עם מאכל המלך, וראה ר' אשי דמר זוטרא חלה מחמת תאות אכילה, ונטל באצבעו מן המאכל ונתנו בפיו של מר זוטרא, ואמר לשר המלך, שהוא ראה במאכל זה שיש בו 'דבר אחר'. ופירש רש"י, דהיינו בשר של חזיר מצורע.
- ב. **קושיית המהרש"א:** המהרש"א (ד"ה שקל) הקשה, היאך יתכן שאכל מר זוטרא בשר חזיר, הלא ידוע הכלל שאמרו חז"ל, שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, ואפילו בשוגג. [ואע"פ שהיה סכנת נפשות, מ"מ קשה, היאך הניח הקב"ה שיבא מר זוטרא לידי כך, ועי' בזה בעטרת שמואל (ד"ה שקיל)]. ותירץ המהרש"א, דמר זוטרא לא בלע את הבשר, אלא שטעמו בפיו בטעימה בעלמא.
- ג. **קושיית האחרונים:** בספר זכרון שאול (ד"ה אממור) הקשה, שלכאור' אכתי קשה, שהרי לדינא קיי"ל שגם טעימה בעלמא אסורה במאכלות אסורות, כמו שנפסק ברמ"א (יו"ד סי' קח סעי' ה) ובש"ך שם (ס"ק כד), וכן מבואר בדברי המהרש"א עצמו, שהוא כתב שלא הותר למר זוטרא לטעום המאכל אלא מחמת הסכנה, וא"כ אכתי צ"ע, שלכאור' גם טעימה יש בה תקלה.
- ד. **תירוץ:** הזכרון שאול תירץ, דמה שאמרו חז"ל שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, כלל זה נוהג דוקא באיסורי אכילה, אבל לא בשאר איסורים, והטעם, שהקב"ה שומר צדיקים שלא יבא דבר איסור לתוך המעיין, משום שבזה איכא טמטום הלב, משא"כ בשאר עבירות, שהם רק פעולות של איסור, ולא נכנס בהם האיסור. ועפי"ז כתב, דטעימה דומה לשאר איסורים, שאין המאכל נכנס למעיין, וליכא טמטום הלב.
- ה. **ליתר עיון:** עיקר הדין, עי' ברמב"ם (הל' מאכ"א פי"ד הי"ד) שפסק, שמוותר להאכיל חולה מאכל של איסור שהריח בו, משום סכנה, ומבואר מדבריו שגם אכילה ממש מותר. וכתב האור שמח (שם) שמקורו הוא מסוגיין, דמבואר שהותר למר זוטרא לאכול בשר חזיר משום שהריח בו ונסתכן. [ואע"פ שהמהרש"א כתב דמר זוטרא לא אכל המאכל, אלא רק טעמו, מ"מ מבואר שהתירו טעימה האסורה משום סכנה].

ד) גדר חובת עונה המוטלת על הבעל

- א. **משנה:** מובא במשנה מחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל, לגבי אדם שמדיר את אשתו מתשמיש המטה, למשך כמה זמן יכול להדירה, ב"ש סברי עד ב' שבועות, וב"ה סברי עד שבוע אחת. עוד מובא במשנה קביעת הזמן למצות עונה האמורה בתורה, 'הטיילין בכל יום, הפועלים ב' בשבת, החמרים א' בשבת, הגמלים א' לשלשים יום, הספנים א' לששה חדשים'.
- ב. **דברי רש"י:** רש"י (ד"ה המדיר) ביאר, דע"כ הנדר המוזכר במשנה מיירי באופן שהבעל נדר לאסור על עצמו הנאת תשמיש של אשתו, אבל א"א לפרש שהבעל נדר לאסור הנאת תשמישו על אשתו, משום שנדר כזה אינו חל כלל, מפני שהוא משועבד לאשתו לענין הנאת תשמישו, ונלמד שיעבוד זה מהא דכתיב (שמות כא, י) 'ועונתה לא יגרע'.
- ג. **ביאור ברש"י:** הברכת אברהם (נדרים טו. ד"ה והא משתעבד) כתב לדייק מדברי רש"י, שמה שמפקיע את הנדר אינו המצות עשה של עונה המוטלת על הבעל, אלא השיעבוד המוטל על הבעל כלפי אשתו מידיני אישות, שהוא משועבד לאשתו לענין עונה, כמו שהוא משועבד לה לענין שאר וכסות, ואינו יכול להפקיע את שיעבודו ע"י נדר, מפני שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.
- ד. **קושיית ההפלאה:** ההפלאה (קו"א סי' עו ס"ק ט) הקשה, מדוע לא חל הנדר, הא אין הבעל משועבד לאשתו לתשמיש בכל לילה, ולמה לא חל על הזמן שהוא משועבד לה לעונה. ותירץ, שחלק מעיקר שיעבודו של הבעל הוא, להיות מוכן לאשתו להנאת תשמיש גם שלא בזמן העונה, כדי שתהיה לה פת בסלה, ולכן אם הבעל אוסר את עצמו עליה אפילו לזמן מועט, הרי נמצא שנדרו מתנגד לשיעבודו לאשתו.
- ה. **ליתר עיון:** עיקר מצות עונה, עי' ברש"י בפסחים (עב:), שאם האישה רואה שאשה מתאוית לתשמיש, חייב אפילו שלא בזמן העונה, וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' רמ סעי' א), ועי' באג"מ (אהע"ז ח"ג סי' כח) שזוהי עיקר מצות עונה שחייבתו התורה, וכל הזמנים הנזכרים במשנה אינם אלא השיעורים שאמדו חז"ל את השתוקקות רוב הנשים לבעליהן.

סוגיית הדף

דף סא

טעם הפטור של הכנסת שפחות

גמרא:

הוא אומר להניק והיא אומרת שלא
להניק מהו כל היכא דלאו אורחה
שומעין לה וכו'

תמצית הסוגיא:

הגמ' דנה לגבי אשה שאינה רוצה להניק את בנה, אך בעלה רוצה שתניק אותו, אם היא מחוייבת להניק אותו או לא. ומסיק הגמ', שיש בזה כלל גדול, שהכל תלוי באורחה, אם דרך בנות משפחה להניק בניהן, צריכה להניק בנה, אך אם אין דרכן להניק בניהן, גם היא אינה מחוייבת להניק בנה.

האבני מילואים הקשה, למה הוצרכה הגמ' לחדש כלל זה מסברא, הא לכאו' יש להוכיח הכלל מהדין המובא במשנה (נט:), שאם האשה מכנסת עמה ב' שפחות, פטורה מלהניק בנה, וכפשוטו הטעם בזה הוא, משום שבאשה חשובה כזו שיש לה שפחות, אין דרכה להניק בנה, וא"כ מבואר מזה, שכלל הדבר הוא, דתלוי אם דרכה להניק או לא.

ומכח קושיא זו הוכיח האבני מילואים, שיסוד הפטור של הכנסת שפחות אינו מטעם דלאו אורחה, אלא יש בו טעם אחר, משום שהשפחות עומדות במקומה.

ובאמת מצינו ג' שיטות בטעם הפטור של הכנסת שפחות: א. דעת האבנ"מ הנ"ל ורבינו שמשון, שהשפחות עומדות במקום האשה. ב. דעת הריטב"א, שהבעל נשא אותה על דעת כן שלא תעבוד מלאכה. ג. דעת הרא"ה, דלאו אורחה של אשה כזו לעשות מלאכה.

וכתבו האחרונים, שיש בנידון זה כמה נפק"מ לדינא: א. לגבי אם הבעל עשיר, שאם הטעם משום דלאו אורחה, גם בכה"ג פטורה. ב. לגבי אם בשעת הנישואין לא היו לה שפחות, אך קנאה אח"כ, שאם הטעם משום שעל דעת כן נשאה, בכה"ג אינה פטורה. ג. לגבי אשה חשובה שאין לה ממון כדי ליקח שפחה, שאם הטעם משום דלאו אורחה, גם בכה"ג פטורה.

תמצית מראי מקומות

א. גמרא

הגמ' דנה, באשה שאינה רוצה להניק את בנה, אם חייבת בכך או לא, ומסיק הגמ', שחובת אשה לינוק בנה תלוי אם אורחה בהכי או לא, [ואם דרכה בכך, אבל אין דרך בעלה בכך, 'עולה עמו ואינה יורדת עמו'].

קושיית האבני מילואים

ב. אבני מילואים פ"ס"ק א

הקשה, למה הוצרכה הגמ' לחדש שדין יניקה תלוי באורחה, הא לכאו' כן מוכח בדין המשנה (נט:), שאם האשה הכניסה ב' שפחות, אינה צריכה להניק בנה, ולכאו' הטעם הוא משום דגבי אשה כזו שיש לה ב' שפחות, אין אורחה להניק בנה, וא"כ מבואר דתלוי באורחה.

ג' מהלכים

בטעם הפטור דב' שפחות

ג. אבני מילואים שם

כתב, שמקושיא הנ"ל מוכח, דטעם הפטור של שפחות אינו משום דלאו אורחה, אלא משום דהשפחות עומדות במקום האשה.

ועפ"ז חידש, דה"ה שיכולה אשה לפטור עצמה מלהניק בנה ע"י השכרת מינקת להניקו במקומה.

ד. ריטב"א נט: ד"ה הכניסה

הביא בשם רבינו שמשון, דהפטור של שפחות שייך דוקא אם האשה חייבת לזון אותן, אבל לא כשהבעל חייב לזונן, משום שבזה אינה יכולה לומר 'אוקמה איתתא בחריקאי'.

[ומבואר דרבינו שמשון נקט כשיטת האבנ"מ].

אולם הריטב"א חולק על רבינו שמשון, וכתב, שפטור שפחות שייך גם כשהבעל חייב לזונן, וביאר טעם הפטור באופן אחר, שעל דעת כן נשאה, וכאילו קיבל הבעל על עצמו שתפטור האשה ממלאכות.

ה. חי' הרא"ה נט: ד"ה הכניסה

ביאר טעם הפטור של שפחות, משום שאשה כזו שיש לה שפחות, לאו אורחה לעשות מלאכה.

נמצא, שיש ג' מהלכים בביאור טעם הפטור של שפחות: א. דעת האבנ"מ [ורבינו שמשון], דהשפחות עומדות במקום האשה. ב. דעת הריטב"א, שעל דעת כן נשאה. ג. דעת הרא"ה, דלאו אורחה לעשות מלאכה.

נפק"מ

בין המהלכים

ו. ברכת אברהם ד"ה עיילית לך

כתב, שיש נפק"מ בטעם הפטור של שפחה, לגבי בעל שהוא עשיר, ויכול לקנות הרבה שפחות, שאם טעם הפטור הוא דלאו אורחה, א"כ גם בזה לאו אורחה, אבל לפי הטעמים האחרים אין סברא לפוטרה בכה"ג.

[והביא, שכבר דנו התוס' (ד"ה ואחת), אם הפטור דשפחה שייך בבעל שהוא עשיר, וכתב, שלכאו' נידון זה תלוי בעיקר טעם הפטור].

ז. משנה למלך הל' אישות פכ"א הי"ד

חידש, דהפטור של שפחות שייך רק אם השפחות היו ברשותה בשעת הנישואין, אבל לא אם קנה אותן אח"כ.

וכפשוטו, דבר זה תלוי בג' מהלכים הנ"ל, שדבריו מובנים לפי הריטב"א, שהסברא של 'על דעת כן נשאה' שייך דוקא אם השפחות היו בידה בשעת הנישואין, אבל לפי דעת האבנ"מ או דעת הרא"ה לכאו' אין סברא לחלק בזה.

ח. **ריטב"א** נט: ד"ה ר' אליעזר

דן לגבי אשה שהכניסה כמה שפחות ופטורה ממלאכה, ואמנם עושה קצת מלאכה כדי להינצל מזימה [כדברי ר' אליעזר במתני'], אם הבעל זוכה בשכר של אותה מלאכה או לא, ומסיק, שאינו זוכה בה, כיון שמדינא היא פטורה מכל עיקר חובת עשיית מלאכה.

ט. **לקט הערות** סי' יג אות ג

כתב, שניידון זה תלוי בטעם הפטור של שפחות, והריטב"א אזיל לשיטתו, שהוא ביאר הטעם משום שעל דעת כן נשאה, ולכן נקט שמדינא פטורה מכל עיקר חובת מלאכה, אבל לפי הטעם שהשפחות עומדות במקומה, אין כאן פטור מעיקר חובת המלאכה, אלא שהיא מקיימת את חובתה ע"י השפחות, ולפי"ז הבעל זוכה גם במה שהיא עושה רק משום זימה, עיי"ש.

י. **רש"י** ד"ה שראויה להכניס

קאי על דברי הגמ', 'לא הכניסה לו ממש, אלא כיון שראויה

להכניס אע"פ שלא הכניסה', ופירש הכוונה, שאפילו לא הכניסה שפחות ממש, אלא ממון כדי ליקח שפחות, פטורה.

יא. **רשב"א** ד"ה אמר ר' חנא

ביאר כוונת הגמ' באופן אחר, שאפילו אם אין בידה אפילו ממון כדי ליקח שפחות, אלא שהיא אשה חשובה שראויה לשפחות, ובנות משפחתה אינן רגילות לעשות מלאכה, פטורה.

יב. **משנת הכתובה** סי' כו

כתב, שניידון הנ"ל תלוי בטעם פטור שפחות, שהרשב"א נקט שהטעם משום דלאו אורחה לעשות מלאכה, ולכן ס"ל שאשה חשובה פטורה אפילו אם אין לה שפחות בפועל, אולם רש"י נקט שהטעם משום שהשפחות עומדות במקומה, ולכן ס"ל שצריכה שפחות בפועל.

ידי דאלמוה רבנן לשיעבודי דבעל אבל מיחל הוי חייל כו' א"כ יכולין אנו לפרש ההיא ברייתא דגדרה שלא להניק את בנה באסרה הגאת יניקה עליו דב"ש סברי כיון דהוא נתן אצבע בין שיני' שקיים לה לא עבדי רבנן תקנתא. וכו' סברי היא נתנה כו' ואלמוה רבנן לשיעבודי אלא משמע דכל כה"ג לא

והראי' שהביא מוהר"ט מדברי תוס' פ' אע"פ דף נ"ט גבי גדרה שלא להניק את בנה שכתבו דאין לפרש דאסרה הגאת יניקה עליו דהא משתעבדא לי' כו' א"כ יכולין אנו לפרש כן אלא דב"ש סברי הוא נותן אצבע בין שיני' שקיים לה ולא עבדי' ליה רבנן תקנתא לאלומי לשיעבודיה.

כשקיים נדה האם אלמוה לשעבודו

סילוק בחי' מלהניק

חייל כלל ואפילו קיים לה אין קיומו קיום והגאת יניקה לא מצי לסלוקי בווי בשום צד אי לאו דלאו אורחיה דידיה או דידה אבל היכא דאורחא דידיה ודידה ע"כ צריכה להניק ואפילו אם תרצה להשכיר מינקת לאו כל כמינה וכיון שכן אין בידה לאסור הגאת יניקה עליו ואפילו קיים לה אין הגדר כלום עכ"ל. וע"ש:

פשתים טווה ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה המותר לבעל: הגה וזקא קנתן לה מעט כסף כל שזכר כמו קנתבאר לעיל סי' ט' ויכולה לקס לומר איני נוטלת מעט כסף ואיני נותן סמוך אבל סבעל לא יוכל לומר כך טור נקט הגמ"ה וכ"כ

ה"רן פנק לע"פ וכ"כ האגלחמות פרקת מקפטיס):

ב. היה לו ממון הרבה אפילו היה לה כמה שפחות אינה יושבת לבטלה בלא מלאכה שהבטלה מביאה לידי זימה אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום כולו אלא לפי רוב הממון מועטת במלאכה: ג. המודיר את אשתו שלא תעשה מלאכה יוציא ויתן כתובה שהבטלה מביאה לידי זימה:

ד. וכן כל אשה רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו ומוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה (וי"א דמחוייבת להניע כל מטות הכינת) (המ"מ פכ"א וכה"רן פנק לע"פ) ועומדת ומשמשת

לפענ"ד יש לדחות. דכיון דאלמוה רבנן לשיעבודיה דבעל אע"ג דבכל מקום בידו להפר ואפ"ה אלמוה לשיעבודיה משום דפעמים שוכח להפר א"כ אפילו קיים לה לא גרע כחו בזה. דהא טעמא דהוא נותן אצבע בין שיני' הוא משום דהיה יכול להפר ולא הפר וכיון דהיכא דמשתעבדא לי' אינו צריך להפר א"כ מה עושה הבעל בקיומו שקיים לה. וכעת ראיתי גם בחידושי פני יושעי שעמד על דברי התוס' שם וז"ל ולענ"ד בלא"ה לא ידענא למה הוצרכו לכך דלמאי דמסקינן לעיל דקונם מפקיע מידי שיעבוד אלא דאלמוה רבנן לשיעבודי דבעל וכדפרישית לעיל. דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן דאע"ג דמצי להפר זמנין דמיטרד. משא"כ בקיים לה הוא שפיר מצינו למימר דלא אלמוה כיון דסברי ב"ש הוא נותן אצבע בין שינייה. ע"כ וע"ש:

ולענ"ד נראה פשוט כמ"ש דכיון דצריך להפר ולא סמכו על ההפדה משום דזמנין מיטרד ולכך אלמוה רבנן לשיעבודי שלא יהיה הגדר חל א"כ מה הוא נותן אצבע בין שינייה בקיומו. כיון דבקיומו אינו נותן אצבע בין שיני' אלא משום שהיה לו להפר והיכא דמישעבדא ליה הא אינו צריך להפר:

ובש"ע יו"ד סימן רל"ד סעיף ס"ז כתב בעל שגד שלא לקרב אל אשתו עד זמן פלוני אם עשה ברצון אשתו חל הגדר וכן כתב שם באשה שבקשה מבעלה שלא לשמש עמה ובעל כעס ונשבע שלא לשמש עמה דחיילא שבועה ע"ש. וא"כ לכאורה ה"נ כיון דהא דאין הגדר חל בהנקה היינו משום דאלמוה רבנן לשיעבודי וכיון דקיים לה הרי רוצה בקיומו וחל הגדר:

איברא התם שאני והאשה מחלה בתחלה לשיעבודא דידה מש"ה חייל הגדר ושבעת הבעל. אבל הכא בשעה שגדרה עדיין לא מחל הבעל לשיעבודי ואין הגדר חל כיון דאלמוה לשיעבודא דבעל ואע"ג דאח"כ הבעל רוצה בגדרה כיון דלשעתיה לא חייל תו לא חל לאחר זמן אלא דוקא באמרה בפירוש לכי מיגרשה בזה הוא דאמרינן דחייל בתר הכי ולא הוי דשלב"ע משום דהא דלא חייל השתא משום אלמוה הוא. אבל בגדרה סתם מהיום לא חייל אפי' לכי מיגרשא. וא"כ ה"נ אע"ג דאח"כ רוצה הבעל בגדרה כיון דלשעתו לא חייל בתר הכי נמי לא חייל וכיון דגדרה לא חייל אין הקיום מועיל דכל היכא דגדר ליכא אין בקיומו ממש ודו"ק:

כשנמחל השעבוד בשעת הגדר מתני או באמר לכשיפסק

מכנסת שפחה חמת מה נפסות מלהניק

חזק סמך כל מלאכות כהנקה

סילוק בחי' המלאכה או בהכנסת שפחה ומלאכה

מחלוקת רש"י ור"ן

מניקה את בנה אלא נותנת אותו לשפחה להניק ע"ש. א"כ מה לי נותנת לשפחה או שוכרת לו מינקת להניק בנה: ובקצו"ח סימן קי"ז (סק"ד) [סק"ן] הקשיתי על דברי מוהרי"ט. משבע מלאכות שאינה יכולה לסלק בדמים ע"ש. לדברי מוהרי"ט הוא דקשי' לן דהוא מחלק בין מלאכת הצמר לשאר מלאכות אבל לענ"ד נראה דאפי' בשאר מלאכות יכולה לסלק בדמים וכמ"ש: **שוב** מצאתי בשיטה מקובצת פ' אע"פ דף ס"ג שכתב שם במשקל חמש סלעים דאינו אלא חוב ורצתה נותנת לו דמיהן ואינה עושה בצמר ובשאר מלאכות אינה יכולה ליתן לו דמי שכר שפחה שתעשה אותן ותפטור אלא עלי' לעשותן ואם רצתה תצא היא ותטרח אחר שפחה לשכור אותה ולעשות אבל אינה יכולה ליפטור בדמים עכ"ל וע"ש:

וגם בזה צ"ע דלא משמע כן פ' אע"פ דף ס"א דאיתא שם לא הכניסה לו ממש אלא כיון שראוי להכניס אע"פ שלא הכניסה ופירש"י שראוי להכניס שהכניסה נדוניה רבה שיש כדאי למביאה נדוניה זו לקנות ממקצתן שפחות להכניס ולשמשה ע"ש. ומזה משמע דאין הטרחא מוטל על האשה לשכור לו שפחה דאם היא טורחת לשכור שפחה הרי הכניסה לו ממש. ואפשר דבשיטה מפרש כפי' שהביא הר"ן ראוי להכניס שדרך בנות משפחתה בכך ע"ש. אמנם מדברי רש"י נראה דסגי בדמי שפחה וכמ"ש:

סוגיית הדף

רישב"א

דף נ"ב ע"ב

כתובות

שעה

טוחנת ואופה ומניקה את בנה. גרסינן בירושלמי לא אמרו אלא בנה אבל תאומים לא, פירוש דבנה לשון יחיד משמע. ולמה אמרו בנה שלא [תניק] בן חבירתה, פירוש מדלא אמרו ומניקה את הבן אי נמי מניקה את בנו, שמעינן שלא תניק לו אפילו בן שיש לו מאשה אחרת וכל שכן בן אשה דעלמא:

הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת וכו'. יש שפירשו דדוקא כשהיא זנה את שפחותיה אלו, דאי הוא חייב לזונם מה הרויח כדאוקמה ליה איתתא בחריקאי אדרבה טורח והוצאה הן לו, וכן פירש רבינו שמשון ז"ל. ויש לומר דכיון דהכניסה לו בנדוניא או בנכסי מלוג ויש לו זכות בהן הוא חייב לזונן ועל מנת כן נכנסה, וכאילו קבל עליו בפירוש דמי שתפטר היא ממלאכות אלו. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל (פכ"א מהל' אישות ה"ו) והכין פשטא דמתניתין:

גירסת מקצת הספרים שלש אינה מצעת את המטה ואינה עושה בצמר. ולגירסא זו הא דאמרינן בגמרא (לקמן ס"א ע"א) הא שארא עבדא, מיירי משום מזיגת הכוס וחברותיה. וכן פירש רש"י ז"ל (ע"ש ד"ה הא שארא). וכי תימא הנהו אפילו יושבת בקתדרא נמי, כדאיתא בגמרא (שם) אף על פי שאמרו ארבע יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו את הכוס וכו', ההיא כבר תרגמה רש"י ז"ל (שם ד"ה אבל) דהתם אינו בתורת חיוב אלא דרך עצה טובה להכניס ביניהם אהבה וחיבה, אבל הכא שלא הכניסה לו אלא שלש מוזגת לו את הכוס וחברותיה בחיוב. והא דאמרינן במסכת נדרים (פ"א ע"ב) קונם שלא אמזוג לך את הכוס אינו צריך להפר דאלמא משעבדא ליה, מיירי כשלא הכניסה לו אלא שלש שפחות. ומכל מקום קשה, שהרי בירושלמי (כאן ה"ו) אמרו אמר רב הונא אמר רב אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות לו דברים של יחוד סכה לו את גופו ומרחצת לו את רגליו ומזגת לו את הכוס. ויש דוחין דהתם כפייה בדברים קאמר, ולא נהירא.

וחננו כגירסת הספרים דגרסי שלש אינה מצעת לו את המטה ותו לא, וכי אמרינן בגמרא הא שארא עבדא היינו משום עושה בצמר² [ומזיגת הכוס, ובארבע יושבת בקתדרא שאינה עושה בצמר] אבל מוזגת לו את הכוס וחברותיה בחיוב, ואם נדרה עליהם אינו צריך להפר וכן עיקר. ויש נוסחאות דגרסי במתניתין בהדיא אינה מצעת את המטה אבל עושה בצמר. ולא נהירא דכיון דתני מה שאינה עושה ממילא שמעינן דשארא עבדא, והכי רהטה כולה רישא דמתניתין דלא פריט גבי שפחות אלא מאי דלא עבדא.

ומיהו עדיין קשה דאילו במתניתין תנן בהדיא דשלש אינה מצעת לו המטה, ואילו בגמרא פירשו דאפילו בארבע מצעת לו את המטה ופרישנא השתא דההיא נמי בחיוב וכפשטיה דירושלמי. ויש לומר בזה כדפירש רש"י ז"ל (ע"ש ד"ה אבל) דהתם אינו אלא הצעת לבדין בעלמא, ועוד דהתם במטה שלו בלחוד וכדקתני מצעת לו, ואילו הכא מיירי בשאר תקן המטה ובכל המטות שבבית. דכל³ [והיכא דקתני מתניתין

שחייבת בהצעת המטה לא מטתו לבדו אלא הוא הדין לכל] הסמוכין עליו, וכדמוכח בגמרא כדבעינן לפרושי עלה בס"ד (לקמן ס"א ע"א ד"ה משום):

רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות [בצמר] שהבטלה מביאה לידי זימה. פירשו רבותי שאינו כופה לעשות השיעור הנזכר לקמן (ס"ד ע"ב) אלא שתעשה כמו שתריצה ובלבד שלא תהא בטלה, ומיהו מה שעושה דבעל הוי, דלא עדיף מהעדפה שעל ידי הדחק דהוי דבעל אע"ג דעבדה מרצונה ושלא בחיוב. ויש לדחות דשאני העדפה דכיון שהיא מחוייבת לעשות לו עיקר מעשה ידיה עשו את הטפל כעיקר וזיכו לו העדפתה, אבל בזו דשורת הדין היא פטורה מן העיקר ואינה עושה אלא כדי שלא תבא לידי זמה מה שעושה עושה לעצמה, כך נראה לי. והלכה כרבי אליעזר כדאיתא בגמרא (לקמן ס"א ע"ב):

גמרא טוחנת ס"ד. פירש רש"י ז"ל דטוחנת משמע שהיא טוחנת בידיה, ופרקינן אימא מטחנת. ואע"ג דהתם תנן (גיטין ס"א ע"ב) אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ ולא דייקינן עלה הכי, משום דהתם לא נחתין בה משום מלאכת טחינה, אבל הכא דנחית תנא לפרושי מלאכות שהיא חייבת אית ליה לתנא למידק בלישניה. כן פירשו בתוספות:

הא דתני ר' חייא אין אשה אלא ליופי. פירשו בתוספות שלא בא אלא למעט מלאכות שמכחישין יפיה כגון [טוחנת] אופה ומבשלת ומניקה, הא שארא עבדא שלא תבא לידי זמה:

לימא מתניתין דלא כבית שמאי דתניא נדרה שלא להניק כו'.⁴ [פירוש לאו דוקא נדרה שלא להניק], דהא נדרי איסור איסור חפצא נינהו ולא חיילי באעשה ולא אעשה, אלא משכחת לה כגון שאסרה על בעלה דדיה להנאת חלבה. ומיהו קשה לי למאי דדחינן בסמוך דאפילו תימא בית שמאי והכא משום דקיים לה איהו והוא נתן אצבע בין שיניה, אמאי שומטת דד מפיו, דהא כיון דמודו בית שמאי דהיא משתעבדא ליה לא חייל נדרה והויא ליה כאומרת הנאת תשמישי עליך שכופה ומשמשתו ואע"ג דשמע וקיים לה בתר הכי (כדאיתא נדרים פ"א ע"ב) דכשהוציאה נדרה מפיה לא היה כח בידה לאוסרה עליו. ויש לומר דלתירוצא דלקמן סבירא לן שנדרה שלא תאכל פרי ידוע אם תניק את בנה דהא ודאי חייל נדרה אאותו פרי אם תניק, ולבית שמאי דאמרי דכיון דקיים לה איהו הוא נתן אצבע בין שיניה שומטת דד מפיו כדי שלא תאסר בפרי ההוא, ולבית הלל היא נותנת אצבע בין שיניה ומניקה את בנה ותהא אסורה באותו פרי, או תצא בלא כתובה:

נתגרשה אינו כופה. יש שפירשו דאפילו כשלא נדרה אינו כופה גרושתו שתניק לו בנה אפילו בשכר כל שאינו מכירה. והא דאמרינן לקמן (ס"ט ע"א) במניקה שמת בעלה שחייבת להניקו עד כ"ד חודש ואסורה להנשא מפני כן, ולא מפליגינן בין מכירה לשאינו מכירה. דוקא נקטינן התם אלמנה דכיון שמת בעלה ליכא דממסמסא ליה בביעי וחלבה. אבל גרושה

ונתגן לזה, ואם אמר נכסיו לכל העולם, כ"ד כופין אותו להפקיר נכסיו על תנאי שלא יוכל זה לזכות בהן אלא בחובו, ומיד שהפקיר נכסיו, חל שיעבודו של זה עליהן, דבחר דפקע איסוריהו חל שיעבוד' דהאך עליהו למפרע, ואם הם שני לווי, הראשון מוקדם כרינו^{פא}, ואם אמר נכסים אלו, דהשתא לא סגי לי' במכר או בהפקר, נראה כוודאי שב"ד מגדין אותו עד שימצא פתח לנדרו^{פב}. ושמעינן מהכא דמשכונה פתם, הרי היא כאפותיקי מפורש לומר שאינו יכול למוכרה, ממאי מראמרינן הכא בשדה שמשכנתי לך לכשאפרנה ממך תיקדוש, אלמא לא קדשה אלא לכשתפרה, ומינה דלהדיוט נמי אינה מוכרת דמה לי מכרה לגבוה מה לי מכרה להדיוט. והכי מוכח התם בבבא מציעא בההוא עובדא דרב מרי בר רחל דבפרק איהו נשך (ע"ג, ב), וכן הלכה, ותו לא מירי^{פג}.

מתני' וא"ל מלאכות שהאשה עושה לבעלה מוחנת ואופה ומכבסת כו' עד יידי שיעמום. ירושלמי (ה"ז) שבעה גופי מלאכות מנו, והשאר לא הוצרכו חכמים למנותן. כלומר שיש שאר מלאכות קמנות שהיא חייבת בהן, כגון נוחנת תבן לפני בקרו^{פד} וכיצא בהן, אבל לא הוצרכו למנות אלא עיקר המלאכות.

ומניקה את בנה. אמרו בירושלמי (שם) לא אמרו אלא בנה, אבל תאומים לא^{פא}. ולמה אמרו בנה, שלא תניק בן חברתה, פי' ולמה אמרו בנה ולא אמרו את הבן, דאיכא למשמע מינה נמי לאפוקי תאומים, שלא תניק בנה של חברתה כנגד מה שהיה יונק הבן ולהעלותו לו שטר, או אפילו הוא בנו מאשה אחרת, שלא אמרו אלא בנה. **הכניסה לו שפחה** לא מוחנת ולא אופה ולא מכבסת. שאלו שלש מלאכות ראויה לשפחה אחת. שתיים אינה מבשלת ואינה מניקה. מניא לה לשפחה אחת בהרי ארחי

ופרקי נמי [דנפיש^{פב} איירי דנפיש ביתא]. שלש אינה מצעת את המטה. ובהא נמי סגי לי' להא בהרי ארחי ופרחי דנפיש מפי ועושה בצמר^{פג}. ארבע יושבת בקתדרא. הא פרשנא לעיל דמהכא משמע דאפילו לר"ל דפליג אדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה, וקסבר ריש לקיש מעשה ידיה עיקר, לאו למימרא שיהא הוא יכול לומר איני נוטל מעשה ידך ואיני זגך, דא"כ אפילו הכניסה לו מאה שפחות היאך תפטור ממעשה ידיה, והלא הרשות בידו שלא לזונה אא"כ נותנת לו מעשה ידיה. אלא וודאי ריש לקיש לא אתא אלא לאפוקי מדרב הונא, למימרא דאינה יכולה, ואף מעשה ידיה עיק' ס"ל, ותקנות קבועות הן ואינן תלויות זו בזו ובין היא ובין הוא אין יכולין לבטל. והשתא דאתינן להכי, היינו מעמא דכי הכניסה לו ארבע יושבת בקתדרא, דאע"ג דמדינא נמי מעשה ידיה דבעל, לפי שהאשה עולה ואינה יודעת, כיון שהיא חשוכה שמכנסת לו ארבע שפחות ראויה היא ליפטר, וכראמרינן נמי בגמרא שה"ה בשראויה להכניס אע"פ שלא הכניסה, כלומר שראויה להכניס שכן דרך בנות משפחת' שהן מכניסו' ואינן עושות מלאכה והיא עולה עמו, ומסתברא דה"ה הכניסה לו כספי' דמי ארבע שפחות.

גמ' מוחנת ס"ד אימא מטחנת ואי בעית אימא ברחיא דידא.

כגון שנדרה איהי וקיים לה איהו וקסברי ב"ש הוא נותן אצבע בין שיניה. קשיא לן ונתי נמי דהוא נותן, מ"מ כיון דמשתעבד' היכי חאיל נדר'. ולא קשיא דהכא וודאי כגון שנדרה שלא לאכול פירות אם תניק את בנה, וקיים לה איהו, וקסברי ב"ש הוא נותן אצבע בין שיניה, וכיון שכן, אינה מניקה את בנה, שלא יאסרו פירות עליה^{פד}.

פא. כשי"מ: כרינו.
 פב. ראה אבני מילואים סי' ע"ב ס"ק ב.
 פג* ראה מערכת הקנינים להגרש"ש סי' י"ט.
 פד. ראה רמב"ם פכ"א מאישות היה ובנו"כ שם, ובמאירי.
 פה. ראה רא"ש ומאירי.
 פו. כ"ה בש"מ, והוא מגמ'.
 פז. הריטב"א הקשה על גיר' זה.
 פח. וכ"ה ברשב"א וברבינו קרשקש, ובריטב"א כי הנדרה שלא תאכל פרי ידוע, וצ"ח. ראה תוס' ד"ה כגון. ובסניי שם.

סוגיית הדף

ברכת

כתובות ס' ע"א

אברהם

שיג

דף ס"א ע"א

גונח יונק חלב בשבת. הר"ן צפכ"ב משבת (ד"ה גרס"ו) וא"י קשיא היכי שרינן הכא למיעבד איהו גופי' אע"ג דליכא סכנה אמאי לא אמרינן שיעשה ע"י נכרי דקיי"ל בכל דבר שאי"ב סכנה אומר לנכרי ועושה י"ל הכא א"א ע"י נכרי וכו', והרמב"ן ז"ל כ"י כ"י דמשו"ה שרינן מפני שהוא שבות הנעשה בשינוי שלא כדרך המלאכות, עכ"ל. והק"י הגרע"א ממה דס"ל לר"ן צפ"י"ד דשבת (ד"ה ומהא) דבחולה שאי"ב אין מתירין ע"י ישראל אפי' שבות של דבריהם, וא"כ איך מתירין היכי דא"א ע"י עכו"ם, והיכי ניחא ל"י לר"ן בלי תירוץ הרמב"ן, ע"ש.

והנראה בשיטת הר"ן דזה פשיטא דכאן כל ההיתר ע"י שינוי דבדואי אין הדרך שיונק צפה, וכאן כל הרפואה שיונק כן, וכמ"כ הר"ן בהדיא, ומשה"ק הר"ן משום דס"ל דכיון דכל ההיתר גם בכלאחר יד הוא רק במקום לערא, א"כ היכי דאפי' ע"י עכו"ם לסלק הנערה להוי כאילו הוה שלא במקום לערא ומי"ט הקילו, וע"י מתוך דכאן א"א. והרמב"ן ס"ל דכיון דהוה ע"י שינוי, התירו בכל גוונא גם היכי דאפי' ע"י עכו"ם.

וסברא לזה נראה דיסוד ההיתר דכלאחר יד נראה דכיון דל"ה כדרך עשייתו ל"ה מלאכת מחשבת, וצדקו"ש אות ר"ב, ר"ד, ר"ה, וצפ"ח"ס אות ל"ו, ר"ל דהוה גדר בכל התורה דצעינן כדרכו, ונראה דצוה דומה דלית צ"י מעשה כיון דהוה שלא כדרך עשייתו. ולפ"י י"ל דכי היכי דבאמירה לעכו"ם מקילין טפי ולא גזרו לזורך חולה משום דהוה שבות דלית צ"י מעשה, ה"ה כלאחר יד דדומה נמי לשבות דלית צ"י מעשה, ודומה לאמירה ולכן התיר הרמב"ן גם היכי דאפשר ע"י אמירה. והר"ן ס"ל דמי"ט באמירה ליכא אלא דיבור משא"כ במלאכה כלאחר יד. אצל יסוד הסברא דכלאחר יד קיל טפי משאר מלאכה דרבנן, ושרינן גם בחולה שאין בו סכנה צוה גם הר"ן מודה.

שו"ד בצהגרי"א (ס"י שכ"ח ס"י"ז) שכתב בהדיא בביאור דעה צ"י שס, דהיינו שיטת הר"ן דאיסור דרבנן בידיס אסור אפי' ע"י שינוי, דמי"ט היכי דא"א ע"י עכו"ם מותר בשינוי, והרא"י מגונח, ע"ש. הרי בהדיא כדברינו.

וע"ע משנ"ת צפ"ד בצרכת אברהם על מסכת פסחים (כ"ד ע"ב) צענין שלא כדרך אכילה אות ג' וד'.

ממעבדן ברגלו בלנע"א כו'. יש להעיר מי"ט לא אמרינן גם בגונח יונק חלב דדוקא בלנע"א, הא ההיתר בתרווייהו משום דהמלאכה כלאחר יד לא גזרו במקום לערא ובמקום פסידא, ומאי שנא פסידא מע"א, ואולי לזורך חולה הקילו טפי.

ונראה די"ל, דכיון דאין דרך האדם שיונק מעו א"כ הוא חולה, א"כ ניכר בעל"ס המעשה הזה לזורך חולה. ולפ"י י"ל דצוה ליכא לד' מראית העין, משא"כ בלנע"א שעלו צו קאשקשים דלא ניכר תמיד הזה במקום פסידא, לפיכך התמירו צפרה"ס. וז"ע לדינא אס הטעם כני"ל, או דבאמת לעולם במקום חולה לא גזרו בכלאחר יד גם צפרה"ס.

ע"ילית לך איתתא בחריקאי וכו'. לכאורה יש לחקור צוה דקיי"ל דהכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת ולא אופה וכו' אס יסודו מהך טענה דאיתתא בחריקאי, או דזה מלד דכה"ג לאו אורחה צוה.

ובפשטות נראה דפליגי צוה צ"י הגירסאות בתד"ה ואחת שלמנמה משלה, דלג"י ר"ת כל הדין דפטורה אינו אלא באופן שהיא הרויחה כדי שפחה, ולג"י צ"י שמלאכה לו משלו, הי"י שיש לו משלו, וסגי צוה דכיון שהוא עשיר אין הדרך שהאשה תעשה מלאכות אלו. וכן שיטת הרמב"ם (פכ"א הי"ו) אס הכניסה לו שפחה אחת או נכסים שראוי לקנות מהן שפחה אחת או שהיתה לו שפחה אחת או שה"י לו ממון כדי לקנות ממנו שפחה אחת אינה מטוחנת וכו'. הרי דכולהו בחדא מחתא מחית להו, ובע"כ לא משום שהעמידה במקומה, אלא כיון דיש לו, שוב אין דרכה צוה.

אמנם שם ברמב"ם גבי שתי שפחות כתב אינה מניקה את צנה ולא נותנת אותו לשפחה להניק, ומשמע מזה דאין זה טענה מלד עלמה שכיון שיש צ"י שפחות אין זה אורחה להניק, דא"כ לא איכפ"ל אס השפחה יכולה להניק, אלא דהיא פטורה ושוב על הצעל לשכור מינקת, ולשון הרמב"ם משמע דכל הטענה דהשפחה תניק, וז"צ.

וע"ע ברמב"ם בהל"י י"ד היתה עניי"י שהיא חייבת להניק את צנה והרי הוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו אעפ"י שאין לו שפחות אס לא רתה להניק שוכר מניקה או קונה שפחה מפני שהאשה עולה עם צעלה ואינה יורדת, עכ"ל. וחיונן בהדיא דגם צ"י הטענה דהשפחה תניק איכא טענה מלד דלאו אורחה דידה או דידי.

והנה כל עיקר טענת איתתא בחריקאי ל"ב, הא כל זמן שלא התנה שתהא פטורה ממלאכה זו מי"ט נפטור ע"י שהכניסה שפחה, הא זה נכסי מלוג והפירות לבעל נוסף למלאכה שאשה עושה לבעלה, ובע"כ ל"ל דמעיקרא לא תקנו חכמים בכה"ג דאיכא שפחה בחריקאי, ולפ"י א"ש דלעולם אין זה דוקא מלד שצהכנסתם העמידה אשה במקומה והוה כאילו כבר עשתה צוה מה שמוטל עלי', אלא דצגוונא דאיכא שפחה לא חייבו חכ"י טפי, אלא פטורה מהנך מלאכות. ולפ"י מוצן, דבין אס היא הכניסה ובין אס הוא הכניס או יש לו כל כי האי לא חייבו חכמים.

ולפ"י נראה דשיטת הרמב"ם דאיכא צ"י פטורים שונים ותרוייהו איתנהו, חדא הך דהלכה ו' דחריקאי וצוה אינה פטורה אלא אס יש אחרת שראוי לעשות או שצ"ד לקנות אחרת שראוי לה, דכה"ג פטרו חכ"י. אצל יש עוד פטור דהלכה י"ד, מלד דלאו אורחה וזה גם אס אין שפחה, ואינו תלוי גם אס יכול להשיג, אלא כיון דאין דרך עשירים שתניק שוב אין היא חייבת ועליו לדאוג לענה להנקת הבן.

אבל מוזנת לו כוס וכו'. יעויין משנ"ת צפ"ד לקמן (ס"ג ע"א) על תד"ה רב הונא.

יד היתה ענייה וכו'. (ט"ט:) הוא אומר להניק את הילד ולא תהיה בן זמנו...
עמו ואינה יורדת: עמו הוא אימו או אביו, ואינה יורדת משום שהיא עובדתו.
מזו היא אומרת וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
הבעל מוכב ואינו מניחה אלא להניק בנו בלבד: י"ג נדרה שלא להניק את בנו כופה אותה ומניקתו עד שיהיה בן כ"ד חדש אחד הזכר ואחד הנקבה. היא אומרת אני אניק את בני והוא אינו רוצה שתניק אותו כדי שלא תתנוול אע"פ שיש לה כמה שפחות שומעין לה שצער הוא לה לפרוש מבנה: **יד היתה ענייה שהיא חייבת להניק את בנה והרי הוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו אע"פ שאין לו שפחות אם לא רצתה להניק שוכר מניקה או קונה שפחה מפני שהאשה עולה עם בעלה ואינה יורדת:** **מ"ן** היא אומרת ראוי הוא לשכור או לקנות שפחה והוא אומר אינו ראוי. עליה להביא ראיה ואין כאן מקום לשבועה: **מ"ז** האשה שנתגרשה אין כופין אותה להניק את בניו ולא תהיה עמו וכו'.

עליה וכן אינו יכול לנכד עליה שלא חאל בדריס הרעים לחל:

(ע"ין בבבא יסף דמנן עור טעם אמר):
מזו האשה שנתגרשה אין כופין אותה להניק את בניו וכו' כמ"א שלא הניקה אותו עד שהייתה וכו'.

ארתו עד שהייתה וכו'. כמ"א שפסק כשמואל. ויש למהרה למה לא פסק כ"י וכו' שפסק רב שמי הלכה כמותו. ומלאה שטעמו משום דכמר הכי מיימי גמרה הא דתני רמי בר יוחנן אל משמיה דלמקובע הלכה כותמיה חתא ועוד דמסכתא טעמיה: וכן

מ"ז האשה שנתגרשה וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
(ט"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היא (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא יולד רבינו בכמה ימים לאחר שהיא מכירה לפי שהיא פוסקת כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קאיז לביד שאין כל הולדות שיש בבכרה אלא בדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקה בשכר ואם **נתפטר** שאפילו סומא דין כן שמכירה בריח ונטעם:

יד הגרושה אין לה וכו'. זה ברור שכל זמן שהיא נגורשת גמורה אין בעלה חייב צמזמותיה אלא נותן לה שכר הנקה כמו שכתבנו. ומ"ש אצל נותן הוא לה כו' דבר פשוט הוא שהרי חייב הוא צמזמות בניו וצמזמות עד בן ו' כנזר פי"ג. והמערבית שנתגרשה אין לה כלום מבעלה ולכשתלת או יתן לה שכרה והדברים הלכתינן לולד ומניקה או אם רצתה קודם שיכירה יולד מניקה לו: שלמו לו הדרשיו וכו'. זה

מזו האשה שנתגרשה וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
(ט"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היא (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא יולד רבינו בכמה ימים לאחר שהיא מכירה לפי שהיא פוסקת כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קאיז לביד שאין כל הולדות שיש בבכרה אלא בדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקה בשכר ואם **נתפטר** שאפילו סומא דין כן שמכירה בריח ונטעם:

יד הגרושה אין לה וכו'. זה ברור שכל זמן שהיא נגורשת גמורה אין בעלה חייב צמזמותיה אלא נותן לה שכר הנקה כמו שכתבנו. ומ"ש אצל נותן הוא לה כו' דבר פשוט הוא שהרי חייב הוא צמזמות בניו וצמזמות עד בן ו' כנזר פי"ג. והמערבית שנתגרשה אין לה כלום מבעלה ולכשתלת או יתן לה שכרה והדברים הלכתינן לולד ומניקה או אם רצתה קודם שיכירה יולד מניקה לו: שלמו לו הדרשיו וכו'. זה

מזו האשה שנתגרשה וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
(ט"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היא (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא יולד רבינו בכמה ימים לאחר שהיא מכירה לפי שהיא פוסקת כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קאיז לביד שאין כל הולדות שיש בבכרה אלא בדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקה בשכר ואם **נתפטר** שאפילו סומא דין כן שמכירה בריח ונטעם:

יד הגרושה אין לה וכו'. זה ברור שכל זמן שהיא נגורשת גמורה אין בעלה חייב צמזמותיה אלא נותן לה שכר הנקה כמו שכתבנו. ומ"ש אצל נותן הוא לה כו' דבר פשוט הוא שהרי חייב הוא צמזמות בניו וצמזמות עד בן ו' כנזר פי"ג. והמערבית שנתגרשה אין לה כלום מבעלה ולכשתלת או יתן לה שכרה והדברים הלכתינן לולד ומניקה או אם רצתה קודם שיכירה יולד מניקה לו: שלמו לו הדרשיו וכו'. זה

מזו האשה שנתגרשה וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
(ט"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היא (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא יולד רבינו בכמה ימים לאחר שהיא מכירה לפי שהיא פוסקת כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קאיז לביד שאין כל הולדות שיש בבכרה אלא בדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקה בשכר ואם **נתפטר** שאפילו סומא דין כן שמכירה בריח ונטעם:

יד הגרושה אין לה וכו'. זה ברור שכל זמן שהיא נגורשת גמורה אין בעלה חייב צמזמותיה אלא נותן לה שכר הנקה כמו שכתבנו. ומ"ש אצל נותן הוא לה כו' דבר פשוט הוא שהרי חייב הוא צמזמות בניו וצמזמות עד בן ו' כנזר פי"ג. והמערבית שנתגרשה אין לה כלום מבעלה ולכשתלת או יתן לה שכרה והדברים הלכתינן לולד ומניקה או אם רצתה קודם שיכירה יולד מניקה לו: שלמו לו הדרשיו וכו'. זה

מזו האשה שנתגרשה וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
(ט"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היא (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא יולד רבינו בכמה ימים לאחר שהיא מכירה לפי שהיא פוסקת כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קאיז לביד שאין כל הולדות שיש בבכרה אלא בדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקה בשכר ואם **נתפטר** שאפילו סומא דין כן שמכירה בריח ונטעם:

מזו האשה שנתגרשה וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
(ט"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היא (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא יולד רבינו בכמה ימים לאחר שהיא מכירה לפי שהיא פוסקת כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קאיז לביד שאין כל הולדות שיש בבכרה אלא בדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקה בשכר ואם **נתפטר** שאפילו סומא דין כן שמכירה בריח ונטעם:

מזו האשה שנתגרשה וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
(ט"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היא (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא יולד רבינו בכמה ימים לאחר שהיא מכירה לפי שהיא פוסקת כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קאיז לביד שאין כל הולדות שיש בבכרה אלא בדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקה בשכר ואם **נתפטר** שאפילו סומא דין כן שמכירה בריח ונטעם:

מזו האשה שנתגרשה וכו'. פשוט הוא זה שצ"ל להניק את הילד והוא כופה את הילד.
(ט"ט:) נתגרשה אינו כופה ואם היא (בנה) מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה. ולא יולד רבינו בכמה ימים לאחר שהיא מכירה לפי שהיא פוסקת כשמואל דאמר כל זמן שמכירה שאין שיעור קאיז לביד שאין כל הולדות שיש בבכרה אלא בדיקה הדבר תלוי אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקה בשכר ואם **נתפטר** שאפילו סומא דין כן שמכירה בריח ונטעם:

סוגיית הדף

ריטב"א

דף נט ע"ב

כתובות

שעה

טוחנת ואופה ומניקה את בנה. גרסינן בירושלמי לא אמרו אלא בנה אבל תאומים לא, פירוש דבנה לשון יחיד משמע. ולמה אמרו בנה שלא [תניק] בן חברתה, פירוש מדלא אמרו ומניקה את הבן אי נמי מניקה את בנו, שמעינן שלא תניק לו אפילו בן שיש לו מאשה אחרת וכל שכן בן אשה דעלמא:

הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת וכו'. יש שפירשו דדוקא כשהיא זנה את שפחותיה אלו, דאי הוא חייב לזונם מה הרויח כדאוקמה ליה איתתא בחריקאי אדרבה טורח והוצאה הן לו, וכן פירש רבינו שמשון ז"ל. ויש לומר דכיון דהכניסה לו בנדוניא או בנכסי מלוג ויש לו זכות בהן הוא חייב לזונן ועל מנת כן נכנסה, וכאילו קבל עליו בפירוש דמי שתפטר היא ממלאכות אלו. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל (פכ"א מהל' אישות ה"ו) והכין פשטא דמתניתין:

גירסת מקצת הספרים שלש אינה מצעת את המטה ואינה עושה **בצמר.** ולגירסא זו הא דאמרינן בגמרא (לקמן ס"א ע"א) הא שארא עבדא, מיירי משום מזיגת הכוס וחברותיה. וכן פירש רש"י ז"ל (ע"ש ד"ה הא שארא). וכי תימא הנהו אפילו יושבת בקתדרא נמי, כדאיתא בגמרא (שם) אף על פי שאמרו ארבע יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו את הכוס וכו', ההיא כבר תרגמה רש"י ז"ל (שם ד"ה אבל) דהתם אינו בתורת חיוב אלא דרך עצה טובה להכניס ביניהם אהבה וחיבה, אבל הכא שלא הכניסה לו אלא שלש מוזגת לו את הכוס וחברותיה בחיוב. והא דאמרינן במסכת נדרים (פ"א ע"ב) קונם שלא אמזוג לך את הכוס אינו צריך להפר דאלמא משעבדא ליה, מיירי כשלא הכניסה לו אלא שלש שפחות. ומכל מקום קשה, שהרי בירושלמי (כאן ה"ו) אמרו אמר רב הונא אמר רב אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות לו דברים של יחוד סכה לו את גופו ומרחצת לו את רגליו ומחזגת לו את הכוס. ויש דוחין דהתם כפיה בדברים קאמר, ולא נהירא.

והנכון בגירסת הספרים דגרסי שלש אינה מצעת לו את המטה ותו לא, וכי אמרינן בגמרא הא שארא עבדא היינו משום עושה בצמר² ונמזיגת הכוס, ובארבע יושבת בקתדרא שאינה עושה בצמר³ אבל מוזגת לו את הכוס וחברותיה בחיוב, ואם נדרה עליהם אינו צריך להפר וכן עיקר. ויש נוסחאות דגרסי במתניתין בהדיא **אינה מצעת את המיטה אבל עושה בצמר.** ולא נהירא דכיון דתני מה שאינה עושה ממילא שמעינן דשארא עבדא, והכי והטה כולה רישא דמתניתין דלא פריט גבי שפחות אלא מאי דלא עבדא.

ומיהו עדיין קשה דאילו במתניתין תנן בהדיא דשלש אינה מצעת לו המטה, ואילו בגמרא פירשו דאפילו בארבע מצעת לו את המטה ופרישנא השתא דההיא נמי בחיוב וכפשטיה דירושלמי. ויש לומר בזה כדפירש רש"י ז"ל (ע"ש ד"ה אבל) דהתם אינו אלא הצעת לבדין בעלמא, ועוד דהתם במטה שלו בלחוד וכדקתני מצעת לו, ואילו הכא מיירי בשאר תקון המטה ובכל המטות שבבית. דכל⁴ והיכא דקתני מתניתין

שחייבת בהצעת המטה לא מטתו לבדו אלא הוא הדין לכלן הסמוכין עליו, וכדמוכח בגמרא כדבעינן לפרושי עלה בס"ד (לקמן ס"א ע"א ד"ה משום):

רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות [בצמר] שהמטלה מביאה לידי זימה. פירשו רבותי שאינו כופה לעשות השיעור הנזכר לקמן (ס"ד ע"ב) אלא שתעשה כמו שתרצה ובלבד שלא תהא בטלה, ומיהו מה שעושה דבעל הוי, דלא עדיף מהעדפה שעל ידי הדחק דהוי דבעל אע"ג דעבדה מרצונה ושלא בחיוב. ויש לדחות דשאני העדפה דכיון שהיא מחוייבת לעשות לו עיקר מעשה ידיה עשו את הטפל כעיקר וזיכו לו העדפתה, אבל בזו דשורת הדין היא שטורה מן העיקר ואינה עושה אלא כדי שלא תבא לידי זמה מה שעושה עושה לעצמה, כך נראה לי. והלכה כרבי אליעזר כדאיתא בגמרא (לקמן ס"א ע"ב):

גמרא טוחנת ס"ד. פירש רש"י ז"ל דטוחנת משמע שהיא טוחנת בידיה, ופרקינן אימא מטחנת. ואע"ג דהתם תנן (גיטין ס"א ע"ב) אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ ולא דייקינן עלה הכי, משום דהתם לא נחתין בה משום מלאכת טחינה, אבל הכא דנחית תנא לפרושי מלאכות שהיא חייבת אית ליה לתנא למידק בלישניה. כן פירשו בתוספות:

הא דתני ר' חייא אין אשה אלא ליופי. פירשו בתוספות שלא בא אלא למעט מלאכות שמכחישין יפיה כגון [טוחנת] אופה ומבשלת ומניקה, הא שארא עבדא שלא תבא לידי זמה:

לימא מתניתין דלא כבית שמאי דתניא נדרה שלא להניק כו'.⁵ [פירוש לאו דוקא נדרה שלא להניק], דהא נדרי איסור איסור כפצא נינהו ולא חיילי באעשה ולא אעשה, אלא משכחת לה כגון שאסרה על בעלה דדיה להנאת חלבה. ומיהו קשה לי למאי דדחינן בסמוך דאפילו תימא בית שמאי והכא משום דקיים לה איהו והוא נתן אצבע בין שיניה, אמאי שומטת דד מפיו, דהא כיון דמודו בית שמאי דהיא משתעבדא ליה לא חייל נדרה והויא ליה כאומרת הנאת תשמישי עליך שכופה ומשמשתו ואע"ג דשמע וקיים לה בתר הכי (כדאיתא נדרים פ"א ע"ב) דכשהוציאה נדרה מפיה לא היה כח בידה לאוסרה עליו. ויש לומר דלתירוצא דלקמן סבירא לן שנדרה שלא תאכל פרי ידוע אם תניק את בנה דהא ודאי חייל נדרה אאותו פרי אם תניק, ולבית שמאי דאמרי דכיון דקיים לה איהו הוא נתן אצבע בין שיניה שומטת דד מפיו כדי שלא תאסר בפרי ההוא, ולבית הלל היא נותנת אצבע בין שיניה ומניקה את בנה ותהא אסורה באותו פרי, או תצא בלא כתובה:

נתגרישה אינו כופה. יש שפירשו דאפילו כשלא נדרה אינו כופה גרושתו שתניק לו בנה אפילו בשכר כל שאינו מכירה. והא דאמרינן לקמן (ס"ו ע"א) במניקה שמת בעלה שחייבת להניק עד כ"ד חודש ואסורה להנשא מפני כן, ולא מפליגינן בין מכירה לשאינו מכירה. דוקא נקטינן התם אלמנה דכיון שמת בעלה ליכא דממסמסא ליה בכיעי וחלבה. אבל גרושה

לקט הערות

בפטורה דהכנסת שפחות

פרק חמישי

תלו

הארכנו ציבור דברי הרא"ה, ולפי מה שהעלנו שם אין שטח הרא"ה כשטח האצ"מ נדעם המהרי"ט ע"ש, ועיין בריטב"א בשמ"ק שם דכתב וז"ל "הכניסה לו שפחה אחת כו' יש שפי' דדוקא כשהיא זונה אחת שפחומיה אלו, דאי הוא חייב לזונס מה הרויח כדלוקים לה איתמא צחריקאי, אדרבה טורח והולאה הן לו, וכן פי' ר' שמשון ז"ל עכ"ל, הרי דאינו מפרש כהרא"ה דהיא חשונה ורואיה להפטר מדין חשיבותה, אלא כדעת האצ"מ מלואים, דעלם פטור דמתני' הוא משום דעיילת לך איתמא צחריקאי.

(ג) מביא מן הריטב"א צד שלישי, ד"ע"מ בן נשאה" (וחוקר בזה אי הוי פטור בעיקר החיוב או רק נתינת רשות לטעון "עיילת לך גברא צחריקאי")

והנה הריטב"א לעצמו כתב עוד "וי"ל כיון דהכניסה לו נדוניה או נכסיו מלוג ויש לו זכות בהם והוא חייב לזון ע"מ כן נכנסה, וכאלו קבל עליו צפי' דמי, שפטור היא ממלאכות אלו" וכו' עכ"ל, והיינו שהוא מפרש פי' שלישי

להשתמש בהשפחות לעשות מלאכה ופוטרת עצמה מדין עיילת לך גברא צחריקאי, כל שלוקח מלאכה השפחות ממילא מתחייב במזונותיה, ואין הכרח לומר שבאמת היא פטורה ממלאכה, ועוד נר' בביאור כוונתו, דמדפירש שדינא דמתניתין איתא גם לר"ל דמעשה ידים עיקר, הרי לר"ל אפשר לכפות גם על העדפה, וכמו שהוכיח הרא"ה לעיל (בחידושיו לר"י ע"ב, בסוף ד"ה רב אדא בר אבהו), והיינו כשהשלימה מעשה ידיה בתוך השבוע כופה אותה שלא לבטל, לא מדין משנתנו שהבטלה מביאה לידי שיעמום או זימה, אלא מפני מעשה ידיה שהם שלו, וא"כ בארבע שיושבת בקתדרא ואינה עושה בצמר אין לפטרה מטעם עיילת לך גברא צחריקאי, דלא עדיפא מגמרה מלאכה בתוך השבוע שכופה משום העדפה לשטת הרא"ה, והרי לעיל בהכניסה לו שפחה אחת ושתיים משמע באמת דגם להרא"ה מפטרה משום עיילת לך גברא צחריקאי, דז"ל לעיל "הכניסה לו שפחה לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת, שאלו שלש מלאכות ראויה לשפחה אחת (ג.ב.) ומשמע דמדין עיילת לך גברא צחריקאי מפטרה) שתיים אינה מבשלת ואינה מניקה, סגיא לה לשפחה אחת בהדי ארחי ופרחי נמי, שלש אינה מצעת את המטה, ובהא נמי סגיא ליה בהדי ארחי ופרחי דנפישו טפי" וכו' עכ"ל. ורק דבהכניסה ד' דמפטרה גם בצמר אין לומר כן דעדיין תתחייב בהעדפה וכמש"נ ודר"ק] "היינו טעמא דכי הכניסה לו ארבע יושבת בקתדרא, דאע"ג דמדינא נמי מעשה ידיה [ג.ב.] כן היא הגרסא בחי' הרא"ה, ובשמ"ק כתוב "מעשה ידיהם" (והכוונה של העבדים) וקני' הרא"ה ז"ל לגרסא זו א"כ הוה בכל דין הכנסת שפחה גם בשפחה אחת דנחשב כאילו לא נתנה לו כלום לעשות מלאכה בשבילה דהכל בלא"ה הוה שלו, ודלא כמו שנתבאר לעיל ודר"ק] לבעל [ג.ב.] מדין העדפה וכמש"נ, לפי שהאשה עולה ואינה יורדת, כיון שהיא חשובה שמכנסת לו ארבע שפחות ראויה היא ליפטר, וכדאמרינן נמי בגמ' שה"ה בשראויה להכניס אע"פ שלא הכניסה, כלומר שראויה להכניס שכן דרך בנות משפחתה שהן מכניסות ואינן עושות מלאכה והיא עולה עמו, ומסתברא דה"ה הכניסה לו כספים דמי ארבע שפחות" עכ"ל.

ונראה להעיר בתרתי, חדא דמבואר דמפרש סוגית הגמ' בשראויה להכניס מצד חשיבות משפחתה, ולא מדין עשירותה, ופטור זה

(ב) מביא דהכנת האכנ"מ ברעת המהרי"ט בפטורה דהכנסת שפחות, דהוי משום "עולה עמו" ולא משום "עיילת לך גברא צחריקאי", יש לה מקור בראשונים

והנה האצ"מ מלואים תפס נדעם המהרי"ט דהכניסה ב' שפחות אין הפטור משום דהכניסה לה גברא צחריקאי אלא משום דלאו אורחה, אצל לא מהני הכנסת גברא צחריקאי, ולכן לא מהני גם השכרת מיניקת, והא"מ ר"ל דהוא משום הכנסת גברא צחריקאי, ולכן מהני גם הכנסת שפחה וגם השכרת מיניקת, והנה צפוטו דבר זה שנוי כבר במחלוקת צין הראשונים, דהרי כתב הרא"ה ז"ל (בחי' דף ג"ט ע"ב) וז"ל "השתא דמתנין להכי היינו טעמא דכי הכניסה לו ארבע יושבת בקתדרא, דאע"ג דמדינא מעשה ידיה נמי לבעל, לפי שהאשה עולה ואינה יורדת, כיון שהיא חשובה, שמכנסת לו ארבע שפחות, ראויה היא ליפטר" וכו' עכ"ל, והיינו דפטור בהכניסה ד' שפחות הוא משום דהוה חשונה ולא אורחה, וכמש"כ האצ"מ נדעם המהרי"ט, (אולם בהגה"ה כאן ק"

זה אמרי' דיכולה לסלק חיובה מדיה שלא תעשה, ולכן חלה הנדר, ואף דסו"ס יש להבעל שעבוד על ידיה שההעדפה שתעשה יהיה שלו, וזה אין בכוחה לסלק, (וע' בסוגית הגמ' דף ג"ח ע"ב) דגם על ההעדפה אמרינן מתוך שיכול לכופה וע"ש בריטב"א ורא"ה ובחי' הרמב"ן ודר"ק), אולם סו"ס מדיכולה לסלק זכותו בה שלא לעבוד שפיר י"ל דגם על שעבוד כזה דקונמות מפקעה ודר"ק. וקני' הגרעק"א לכ' צ"ע, ודר"ק. [ונראה עוד דלפמש"כ בחי' הרשב"א דסוגיין אזיל גם למ"ד דיכולה לומר א"נ וא"ע, ודלא כתוס', ואפ"ה פירש דל"מ לסלק דינא דרשב"ל, (וע"ש מלתא בטעמא), י"ל דעכ"פ מהני מה דיכולה לומר א"נ וא"ע דככה"ג מהני הקונמות להפקיע מידי שעבוד וצ"ע].

דן בדברי הרא"ה על פתני'

[קט] וז"ל הרא"ה (במשנה ג"ט ע"ב) ועושה בצמר [ג.ב.] גרסתו דגם בהכניסה לו שלש מפטרה רק מהצעת המטה ולא מעשיית צמר] ארבע יושבת בקתדרא, הא פרישנא לעיל דמהכא משמע דאפילו לר"ל דפליג ארב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נונית ואיני עושה, וקסבר ר"ל מעשה ידיה עיקר, לאו למימרא שיהא הוא יכול לומר איני נוטל מעשה ידיך ואיני זנך, דא"כ אפילו הכניסה לו מאה שפחות היאך תפטור ממעשה ידיה והלא הרשות בידו שלא לזונה אלא א"כ נתנת לו מעשה ידיה, [ג.ב.] והקשה קושיתו רק בהכניסה לו ד' שפחות, דלשטתו רק בזה נפטרה ממלאכת הצמר, והרא"ה לשטתיה (לעיל ג"ט ע"א, סוף ד"ה אמר רב הונא בריה דרב יהושע) דהא דמעשה ידיה תחת מזונות הוה הכוונה רק למעשה ידיה בצמר ע"ש], אלא ודאי ריש לקיש לא אתא אלא לאפוקי מדרב הונא למימר דאינה יכולה [לומר א"נ וא"ע], ואף מעשה ידיה עיקר סבירא ליה, ותקנות קבועות הן, ואינן תלויות זו בזו [ג.ב.] עיין בחי' הרשב"א (לר"י ג"ח ע"ב ודף ע"ב ע"ג) דבאמת תלויות, ובאינה עושה אפקעינהו רבנן לזכותה למזונות ממנו אפילו לרב הונא דמזונות עיקר, לכ' א"כ כ"ש לר"ל, ע"ש] ובין היא ובין הוא אין יכולין לבטל, עכ"ל. ועוד כתב וז"ל "והשתא דמתנין להכי" [ג.ב.] נראה בביאור כוונתו דאולי היינו מתרצים דעדיין חייב הוא במזונותיה מדיסוד פטורה הוה שמזכותה

סוגיית הדף

תלח

לקט הערות

סימן יג

פרק חמישי

מדין דע"מ כן נכנסו, ואולי זה הוא שטת המל"מ (עי' מל"מ פרק כ"א מאישות הלכה י"ד), וס"ל לדוקא אס הכניסה בשעת נשואין מפטרה מדין הכניסה לו שפחות, דע"מ כן נשאה, וז"ע. ולכאורה נראה לומר כוונת "דע"מ כן נשאת" דלא הו"פ ע"מ שפטר מעיקר חובת המלאכה באלו המלאכות, אלא הו"פ ע"מ שפטר מלעשות ע"י טענת "עילית לך איתמא בחריקאי", ולעולם מחוייבת היא במלאכה, אלא שניתן לה ללא ידי חובתה ע"י מלאכת השפחה, אבל לולי שנשאת ע"מ כן לא הייתה יכולה לעשות כן דבעלמא אין לפטור עצמה צוה, נוא"ש מה שדקדק האב"מ מסוף לשון הרמב"ם שהיא טורחת בנתינת המנוק לשפחה - וגם י"ל דבעינן ע"מ כן נשאת דבלא"ה אין להשתמש בשפחות אלו לזרחה מדהן שייכות לבעל או כנכסי מלוג או כנכסי ז"ב, ודו"ק]. ורקחתינו דגם צמאמה פטורה (אף דנא לה המעות אחרי נשואיה) נא לאפוקי משטה זו, נאולס עדיין ז"ב למה נזכר זה (דצמאמה פטורה) טפי מצא לה צירופה אחר נישואיה, והרי לא נא ללמדנו הדין שמה שמאמנה שייך לה ודו"ק]. וצריטב"א (בשמ"ק נ"ט ע"ב) כתב דדעת הרמב"ם כדעתו, וי"ל דכוונתו כזה, (כמו שדקדק המל"מ שדין המנהג חלוי בזמן הנשואין), אולם יותר נראה כוונתו כמו שמלאכת צמיכות משפט (נתיב כ"ג חלק ה' (עמוד קנ"ט - ג)) דמדפטורה להרמב"ם ז"ל גם צמאמה אלו צע"כ הוה משום דע"מ כן נשאה, ע"ש, אולם לקמן כתבנו להוכיח שאין כן כוונת הרמב"ם ז"ל אלא שע"מ כן נשאה שפטר מעיקר חובת מלאכות אלו, ולא שיוצאה חובתה ע"י מלאכות השפחות, אבל לפי זה גם לשון הגמ' שטוענת עילית לך איתמא בחריקאי מתפרשת הכי, דמדיש לו מי שיעשה לו מלאכתו דעתו לפטור אותה מחובת מלאכות אלו, ודו"ק. וע' לקמן מש"כ עוד צוה בעזה"י.

שלא בחיוב, ויש לדחות, דשאני העדפה דכיון שהיא מחוייבת לעשות לו עיקר מעשה ידיה עשו אס הטפל כעיקר וזיכו לו העדפה, אבל צו דמשורת הדין היא פטורה מן העיקר, ואינה עושה אלא כדי שלא תבא לידי זימה, מה שעושה עושה לעצמה כנ"ל" וכו' עכ"ל. ונראה דלמעמא דהריטב"א צ"ש רבינו שמעון דפטור מהכנסת שפחות הוא מדין עילית לך איתמא בחריקאי יש לדון צוה, דהרי מחוייבת צמאמה בעיקר, ורק קיימה חובתה צמה שהכניסה שפחות, ודו"ק. ורק דלהריטב"א צמאמה דטעמא דפטור מהכנסת שפחות הוא משום "דע"מ כן נכנסה, וכאלו קבל עליו בפירוש", כו' עכ"ל, שפיר קאמר הריטב"א דפטורה מן העיקר. אולם נראה א"כ דע"מ כן נשאה לא הוה פירושה דע"מ כן נשאה שמוכל להשתמש בהשפחות שהן שייכות להבעל מדין נכסי מלוג או אף צו"ל, כדי לפטור עצמה צהן צטענת עילית לך איתמא בחריקאי, ושגם פטור מבלי לתת להן מזונותיהן, אלא הוה תנאי צפטור מעיקרא בחובת מלאכות אלו ודו"ק, וע' מש"כ צוה לעיל בעזה"י.

ד) מבאר דלעולם גם מהרי"ט למד שפמורא דהכנסת שפחות מדין "עילית לך גברא" וכו' אלא דס"ל דאם אורחה הוא, עליה להניק בעצמה בכל אופן

אולם נראה דאין כוונת המהרי"ט כמו שהצירה האב"מ ז"ל, דא"כ תמוה קושית הגמ' (בדף ס"א ע"א) "הכניסה לו שפחה וכו' הא שארא עבדה, ומימא ליה עילית לך איתמא בחריקאי" וכו', ובשלמא להרא"ה נישא, דאה"נ דפטורא דמתנימין אינה משום עילית לך איתמא וכו' אבל קו' הגמ' דנפטר משום זה, ולא משום חשיבותה דלאו אורחה, ומי' הגמ' דטוען הבעל דלריך להשפחה משום ארחי ופרחי, ונפטרה רק משום לאו אורחה, אבל לדעת המהרי"ט, כפי הסברת האב"מ מלואים, דל"ש להפטר משום עילית לך איתמא בחריקאי צהכנסת שפחה, ז"ע קו' הגמ', נאולס לפמש"כ לעיל ד"ל דטענת הגמ' דעילית לך איתמא בחריקאי לא הוה שיוצאת חובתה צמלאכת שפחות אלו, אלא דכה"ג הסברה נותנת שפטר מדאין לו צורך שוב למלאכה, וגם י"ל דע"מ כן נשאה, שוב אין קושיא על המהרי"ט, דלעולם צמקום צצמאמה מחוייבת צהנקה אין לפטור עצמה ע"י שמאצאה לה

מביא דין הריטב"א דבהכניסה יותר מד' שפחות ועוברת רק משום זימה הוה מה שעושה לעצמה, ודן שוהו רק לשמרתו דפמורא דשפחות משום שע"מ כן נישאו

והנה יעויין צצמ"ק (לדף נ"ט ע"ב) צ"ש הריטב"א שכתב וז"ל "רי' אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות וכו' פירשו רבותי וכו' ומיהו מה שעושה דבעל הוה דלא עדיף מהעדפה שעל ידי הדחק דהוה דבעל אע"ג דעבדה מרזונה

שפחות ולא בגי' וכו' וא', ומשמע דרק בד' שפחות דהוה פטורה משום חשיבותה ואינה יורדת הוא דמהני להרא"ה ולא היכא דמפטרה משום עילית לך איתמא בחריקאי, ודו"ק היטב. נאולס ברי"ף ופסקי הרי"ד וברמב"ם וברש"י מהדו"ק (בשמ"ק לדף ס"א ע"א) מפורש דגם בשפחה אחת מהני הכניסה מעות ולא רק שפחה ממש, אולם בזה י"ל דבעינן ראוי לקנות כרש"י (בדף ס"א ע"א), ואף דבמהדו"ק פ"י להדיא דגם לזה סגי בדמי שפחה אחת ממש ע"ש. ויעויין ברא"ש שבפסקין הביא דינא דראוי להכניס ומצאה אצלו רק בד' שפחות, ורק שהקרבן נתנאל הגיה שם ע"פ הבית יוסף ע"ש.

הזכיר רק במשפחה "שהן מכניסות ואינן עושות מלאכה", והיינו בשראויין לפטור לגמרי שראויין להכניס ד' שפחות, ואילו דינא דראוייה להכניס שלש ושתיים לא הזכיר, והרי בגמ' שמבואר שיש פטור של לאו אורחה "שאיין דרך משפחה להניק" ומשמע דגם בלא הכנסת שפחות (שאיין דרך המשפחה להניק רק שוכרות מניקה אף דלא הכניסו שפחה) יש פטור, הרי חדית לה (בדף ס"א ע"א) רק לענין הנקה ודו"ק, ומשמע גם מלשון הרא"ה ז"ל דדינא דאינה יורדת שייך רק בבאה להפטר לגמרי ממלאכתה וצ"ע, ומש"כ דגם "בהכניסה לו כספים דמי ארבע שפחות" הזכיר ג"כ רק בכדי ד'

סוגיית הדף

קלד

חדושי

כתובות ס' א' – ס"א א'

הרשב"א

גרסינן ביבמות פרק חרש (ק"ד א') יונק תינוק והולך מנכריות ומבהמה טמאה ואין חוששין כיונק שקץ ולא יאכילנו נבילות וטריפות שרצים ורמשים ומכולן יונק מהן אפילו בשבת, ובגדול אסור, והלכה כרבי יהושע דאמר יונק והולך אפילו ארבע וחמש שנים.

תנו רבנן מניקה שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חודש הרי זה לא תנשא ולא תארס עד עשרים וארבעה חודש. כלומר עד עשרים וארבעה חודש לולד, וכתב רבינו תם ז"ל דבנתגרשה בא מעשה לפני רבינו שמשון ז"ל והתירה לאחר שלשה חדשים דכיון דקאי אב אי מיעברא ממסמס ליה אב בביצים וחלב וכענין שאמרו בפרק החולץ (יבמות מ"ב ב') אבל כשמת בעלה אי מיעברא יורשין לא יהבי לה אלא בבית דין והיא בושה מלהתבנות בבית דין ומאית וולד, ורבינו תם ז"ל אסר אפילו בנתגרשה דאף מבעל היא בושה מלחבוע אלא אם הוא זריו למסמס ליה מגפשיה לפי שאינה יכולה להיות רגילה אצלו אחר שגרשה כדאמרינן לעיל בפרק האשה שנתאלמנה (כ"ח א') ואינה נפרעת ממנו אלא על ידי אחר, ורב אחא משבחה ז"ל כן כתב בשאלות בפרשת וירא אליו ואיתתא דפטרה בעלה או דמית בעלה בעיא אימתוני עד יומי מניקתא, ובודאי לכאורה הכי משמע מדקתני בברייתא בפרק החולץ (יבמות ל"ו ב') מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא תנשא עד שיעברו עליה שלשה חדשים וסתמא קתני כל שהיא מינקת חבירו לא שנא גרושה ולא שנא אלמנה, ומיהו דוקא שהניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה אבל קודם הזמן הזה לא דהא אי בעיא לא תניק אותו כלל ואפילו בשכר וכדקתני לעיל בברייתא נתגרשה אין כופה אותה להניק ואם היה מכירה כופה ומניקתו מפני הסכנה ומעלה לה שכרה, כן נראה לי.

דף ס"א ע"א. מתניתין ארבע יושבת בקתדרא רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה. ומיהו לאו משקל חמש סלעים היא עושה אלא כמה שתרצה אלא שלא תהא יושבת בקתדרא ובטלה, ואיפסיקא הלכתא בגמרא כרבי אליעזר, ושמא מלאכתה דידה הויה דהא טעמא אינו אלא משום שלא תבא לידי זימה וכל שעושה בין לעצמה בין לאחרים אזל ליה ההוא טעמא, ומסתברא דלא עדיף מהעדפה שעל ידי הדחק דהויה דבעל (עי' לעיל ג"ט א' ד"ה אלא) אע"פ שעושה מרצונה ולא מתורת חיוב.

הא שארא עבדא ותימא ליה איתאי לך איתתא אחריתי משום דאמר לה קמי ארחי ופרחי מאן טרה. משמע מהכא דהיא חייבת לטרוח לפני כל בני הבית הסמוכין עליו והא דאמרינן לקמן אינו כופה לעמוד לפני אביו ולא לפני בנו התם בבן שאינו סמוך עליו.

אמר רב חנא ואיתימא רב שמואל בר נחמני לא הכניסה לו ממש אלא כיון שראויה היא להכניס ואף על פי שלא הכניסה. פירש רש"י ז"ל שלא הכניסה לו שפחה ממש אלא שהכניסה לו נדוניה שוה שפחה או שתים ושלוש כאילו הכניסה לו שפחות ממש, ואינו מחזור דאם כן מאי תניא נמי הכי אחת שהכניסה לו ואחת שמצאתה לו בתוך ביתו והא לא דמיא ברייתא להא דרב תנא, אלא הכי קאמר לא שהכניסה לו ממש בין שפחה בין שוה שפחה אלא אפילו לא הכניסה לו כלל אלא שהוא נכבד שראויה להכניס לו ושלא תעשה היא מלאכה בביתו מצד חשיבותו אף היא אינה עושה דעולה עמו והיינו תניא נמי הכי, והכי איתא בירושלמי (ה"ו) אמר ר' שמואל בר יצחק לא סוף דבר הכניסה אלא אפילו ראויה להכניס כהדא דתני אשתו עולה עמו ואינה יורדת עמו, ואיכא נמי לפרש כל שראויה להכניס כלומר שהיא נכבדת שאין בנות משפחתה עושות אלא מכניסות שפחה תחתיהן אף היא אינה עושה דאינה יורדת עמו.

תוספתא (פ"ה ה"ג) הכניסה לו שפחה בין משלו בין משלה לא טוחנת ולא אופה וכו' מקום שנהגו שלא לעשות לאחד מכל אלו אין יכול לכופה.

אמר רבי יצחק בר חנינא אמר רב הונא אף על פי שאמרו ארבע יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה. ואע"ג דתנן במתניתין שלש אין מצעת את המטה התם להפך בכרים וכסתות ובדרך כפייה אבל הכא לפרוש סדין

דף ס' ע"ב. והלכתא מת מותר גמלתו אסור. וכן נמי דבי ריש גלותא ודומיהן דמיסתפו אינשי מינייהו למהדר בהו אם נתנה למניקה שרי דהא רב נחמן שרא להו לבי ריש גלותא משום דמיסתפו אינשי מינייהו למהדר בהו, ואע"ג דתניא הרי שהיתה רדופה ללכת לבית אביה וכו' דגורינן הני אטו הני הכא שאני דכשמת הרי מת והרי קברו מוכיח עליו ונתנה בנה למניקה מניקתו מוכחת עליו ולא אתי למישרי בעלמא.

סימן כו

דין אשה שהכניסה לבעל שפחות משלה

שאלה

מבואר בגמ' ובפוסקים, שאשה שהכניסה לבעלה שפחות משלה אינה חייבת לעשות עבורו במלאכות הבית. ויש לעיין, במקרה שביום מן הימים לא הגיעו השפחות לעשות את מלאכתן, אם האשה חייבת לעשות מלאכות אלו באותו היום במקומן.

כמו כן יש לעיין, במקרה שהכניסה לו שפחות אולם, אף אחת מהן אינה יודעת לבצע את אחת מן המלאכות שהאשה חייבת לעשות עבור הבעל, האם רשאי הוא לתובעה שתעשה זאת בעצמה [נידון זה מצוי לענין חובתה להניק את בנה, דמלתא דלא שכיחא הוא שימצאו לשכור מינקת לבנם, ובפרט בזמנינו].

תשובה

שיטות הראשונים
בטעם שפטורה מעשיית מלאכה

בהקדם בירור האי דינא, ניזיל למקור הדברים בסוגית הגמ' בכתובות (נט ע"ב), שכך שנינו שם: "ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה: טוחנת ואופה ומכבסת, מבשלת ומניקה את בנה, מצעת לו המטה ועושה בצמר. הכניסה לו שפחה אחת - לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת, שתיים - אין מבשלת ואין מניקה את בנה, שלש - אין מצעת לו המטה ואין עושה בצמר, ארבע - יושבת בקתרא".

ואמרו בגמ' (סא ע"א): "אמר רבי חנא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני: לא הכניסה לו ממש, אלא כיון שראויה להכניס אע"פ שלא הכניסה". ובביאור דבריו נחלקו ראשונים:

רש"י (ד"ה שראויה להכניס) מבאר: "שהכניסה נדוניה רבה, ויש כדאי למביאה נדוניה זו לקנות ממקצתה שפחות להכניס ולשמשה". כלומר, שהואיל והכניסה לו מעות שניתן לשכור בהן שפחות, אין הוא רשאי לשעבדה למלאכה, אלא ישכור לו שפחות בדמי

נדוניתה והם יעשו מלאכתה. וכ"כ הרמב"ם (הל' אישות פכ"א הל' ו), סמ"ג (לאוין פא), פי' הר"י מלוניל (כה ע"א מדפי הר"ף), פסקי הרי"א ז' (פ"ה ה"ג אות ג), רא"ש (פ"ה ט"ו כג), ורבינו ירוחם (נתיב כג ח"ה). [מדברי רש"י יש לדקדק, שאין דין זה אמור אלא באופן שבמקצת דמי הנדוניה יוכל כבר לשכור לו שפחות, אבל אם צריך להוציא לשם כך את כל דמי נדוניתה, אינו חייב לשכור, וצ"ע הטעם].

אולם, הרמב"ן הרשב"א הרא"ה והריטב"א מבארים, דאפי' לא הכניסה לו ממון שיוכל ליקח בו שפחה, כל שמצד חשיבותה וחשיבות בני משפחה אין ראוי לה לעסוק במלאכות הבית, הרי היא פטורה מכך, ונחשב הדבר כאילו נשאה להדיא אדעתא דהכי שתהיה פטורה מן המלאכה [נראה לעיל סי' כא מה שפירשנו במחלוקת זו לדרכו של האבני מילואים].

→ **ובביאור** מחלוקתם נראה לומר, דרש"י סבר, שהטעם לכך שפטורה ממלאכה בכהאי גוונא, הוא משום שהעמידה לו שפחות שיעשו את מלאכתה במקומה, ולכך פי' דהכי קמ"ל, דאף שלא שכרה עדיין שפחות, כיון שיוכל הוא להשתמש לצורך זה בדמי נדוניתה, אין הוא

